

In 2004 is niet alleen de Nieuwe Bijbelvertaling verschenen, maar ook de “Naardense Bijbel” van de hand van Pieter Oussoren. In deze vertaling is gepoogd de structuur van de grondtalen van de Bijbel zoveel mogelijk vast te houden, ook als dat regelmatig leidt tot een wat vreemd Nederlands. Deze uitgave is voorzien van reproducties van de gewelfschilderingen van de Grote Kerk in Naarden – vandaar de titel. Sinds de Naardense Bijbel is verschenen, heeft Oussoren niet op zijn lauweren gerust, want inmiddels heeft hij, samen met Renate Dekker, een vertaling van de deuterocanonieke boeken en een groot aantal apocriefen verzorgd. De titel luidt, met een knipoog naar de vestingwerken van Naarden: “Buiten de vesting”. Het boek is verlucht met vooral bijbelse afbeeldingen uit enkele oude kerken in Noord-Holland, in het bijzonder uit de Zuiderkerk te Enkhuizen. Idelette Otten, predikant van die kerk, schreef er een toelichting bij.

Apocrief

De eerste collectie van geschriften die in deze bundel zijn vertaald heeft in de christelijke kerk eeuwenlang deel uit gemaakt van het Oude Testament. In de Statenvertaling werden zij de “apocriefe boeken” genoemd, maar sinds een halve eeuw worden die meestal aangeduid als de “deuterocanonieke boeken”. Het betreft de boeken Tobit, Judit, 1-2 Makkabeën, Wijsheid, Jezus Sirach, Baruch, de Brief van Jeremia, de aanvullingen bij Ester en bij Daniël en het Gebed van Manasse. Deze vroeg-joodse geschriften maken geen deel uit van de canon van de Hebreeuwse Bijbel, maar zijn in het Grieks geschreven of althans overgeleverd. Uit protestantse Bijbeluitgaven werden zij doorgaans weggelaten, maar in hedendaagse Bijbelvertalingen zijn deze deuterocanonieke boeken vaak wel opgenomen. De weergave van Oussoren kenmerkt zich ook hier door een nogal letterlijke vertaalstijl, die soms resulteert in een onnatuurlijk Nederlands. Zo “geschiedt er een spreken” in plaats van dat er een bevel wordt uitgevaardigd (Judit 2:1; vgl. NBV) en zijn de zonen Israëls “opgeklommen uit de ballingschap” (Judit 4:3). Deze deuterocanonieke boeken bevatten mooie verhalen, wijze en indringende beschouwingen, geschiedschrijving en gebeden uit de tweede en eerste eeuw voor onze jaartelling. Nico ter Linden schreef hierop een sympathieke inleiding.

Een tweede groep joodse geschriften behelst een aantal hoofdstukken van Henoch (deels vertaald uit het Engels!), een vijftal psalmen die niet in de Hebreeuwse Bijbel staan, de Psalmen en Oden die aan Salomo zijn toegeschreven en het boek 4 Ezra. Afgezien van de visioenen van 4 Ezra, die vroeger ook wel als aanhangsel in oude Bijbelvertalingen stonden, waren deze teksten de eeuwen door minder bekend dan de deuterocanonieke boeken. Zij geven een goed beeld van het geloof en de hoop – en soms de vertwijfeling – van Joden van voor het begin van de christelijke jaartelling en daarna. Zo komen we dus in aanraking met joodse getuigenissen uit de tijd van Jezus en zijn eerste leerlingen.

Vervolgens is er een bonte collectie van vroegchristelijke geschriften van heel verschillende herkomst vertaald, teveel om hier allemaal op te sommen. Het Voor-evangelie van Jakobus, de Evangelieën van Pseudo-Matteüs en van Tomas de Israëliet bevatten sterke verhalen over Maria en Jezus’ geboorte en kindertijd. Zij getuigen van de vroomheid van het orthodoxe, katholieke christendom sinds de eerste eeuwen. Dat geldt ook van het Evangelie van Nikodemus, waarvan enkele hoofdstukken zijn opgenomen die handelen over Jezus’ nederdaling ter helle, van het boekje over het Heengaan van Maria en haar opname in de hemel, en van de Openbaring van Paulus en zijn hemelreizen. Een aparte categorie vormen de apocriefe Handelingen van Petrus, van Paulus en Tekla, van Johannes, van Paulus en Andreas, en van Jakobus, die gedeeltelijk zijn vertaald. Dat zijn boeiende en vaak bizarre verhalen, aan vrome

fantasie ontsproten, waarvan vele in het orthodoxe christendom eeuwenlang populair zijn geweest. Enkele van deze Handelingen hebben een gnostische inslag. Een nog weer andere categorie wordt gevormd door een aantal gnostische evangeliën: die van Tomas, van Maria Magdalena, van Judas, van Filippus en het Evangelie der Waarheid. Deze geschriften zijn in het Koptisch overgeleverd en zijn door Renate Dekker deskundig vertaald. Van deze gnostische werken schrijven de vertalers dat zij hopen dat de vertaling ontzuiverend zal werken op de gedachte dat “de officiële kerk” een aantal grote geheimen verborgen heeft gehouden die hier zouden worden onthuld. In *Centraal Weekblad* van 6 januari 2006 spreekt Oussoren zelfs van “zweverige teksten”. Hij zegt dan: “Maar ik neem die ook op, om te laten zien wat het om hakken heeft. D’r is niks geheims aan...” Om modern-populaire gedachten over het veronderstelde huwelijk van Jezus en Maria Magdalena te ontzenuwen staat hierover aan het eind van deze bundel een nuchtere beschouwing van Sam Janse.

Onnauwkeurigheden

In hun Voorwoord schrijven de vertalers dat schone geschriften goede advocaten verdienen, en daarom hebben zij Auke Jelsma gevraagd de vroegchristelijke apocriefen in te leiden. Hij doet dat met zwier, en citeert in zijn toelichtingen bij de gnostische geschriften regelmatig uit een roman van eigen hand. Het spijt mij oprecht te moeten opmerken dat in zijn bespreking van de Koptische geschriften diverse onnauwkeurigheden staan. Zo rangschikt hij er te veel onder de bibliotheek van Nag Hammadi. In het algemeen neemt Jelsma het voor de gnostiek op door te wijzen op het literaire spel waarvan deze geschriften getuigen en waarvan wij nu nog iets kunnen leren. De kloof die men in het vroege christendom ervoer tussen de gnostische levensbeschouwing en die van de kerk beschouwt hij – zo begrijp ik – als een betreurenswaardig misverstand. Het is de vraag of daarmee aan de kerk én aan de gnostici recht gedaan wordt. Het ingrijpende geschil dat men indertijd van verschillende zijden ervoer, wordt hier gladgestreken, misschien om lezers van nu niet tegen de haren in te strijken.

Deze collectie van vroegjoodse en vroegchristelijke geschriften is fraai uitgegeven en is een aanwinst voor het Nederlandse taalgebied. Opvallend is trouwens dat de al even fraaie afbeeldingen niet teruggaan op de deuterocanonieke boeken, slechts zeer ten dele op vroegchristelijke apocriefen, en voornamelijk op bekende bijbelverhalen. Er zullen vast bijbellezers zijn die belangstelling hebben voor deze deuterocanonieke en buitenbijbelse literatuur. Ten onrechte wordt overigens in de ondertitel gesproken van “apocriefe bijbelboeken”. Die horen immers juist niet bij de Bijbel, al is het wel leerzaam ze te lezen. De presentatie van deze bundel hinkt echter op twee gedachten. De inleidingen bij de geschriften zijn niet in de eerste plaats zakelijk en historisch-wetenschappelijk van aard, maar willen die boeken veeleer bij de lezers aanbevelen. De vertalers geven echter te kennen dat ze hopen op het ontzuiverende effect dat de lezing van de gnostische geschriften zal hebben. Zij realiseren zich dus wel hoe divers de tradities zijn die hier in één band zijn samengebracht. Maar zij besluiten hun Voorwoord met te schrijven dat er meer “Bijbel” is dan er is; “God zegene dat”. Zo zendt dit boek enkele tegenstrijdige signalen uit. “Postmodern” heet dat.

Riemer Roukema

Pieter Oussoren, Renate Dekker, *Buiten de Vesting. Een woord-voor-woord vertaling van alle deuterocanonieke en vele apocriefe bijbelboeken*, Vught, Skandalon en Plantijn, 680 blz., € 46,50.